

UDK: 796.073(497.16)

Duško Bjelica,
Stevo Popović,
Rašid Hadžić,
Ivan Vasiljević

Univerzitet Crne Gore, Fakultet za sport i fizičko vaspitanje (Nikšić, Crna Gora)

STAVOVI SPORTSKIH NAVIJAČA U CRNOJ GORI PREMA NACIONALNOM IDENTITETU U ODNOSU NA UZRASST

UVOD

Sport i nacionalni identitet su snažno povezani kroz cijelu istoriju čovječanstva, najviše iz razloga što sportisti od iskona, bilo da su u pojedinačnoj konkurenciji ili da su dio nacionalnih sportskih timova, predstavljali određenu grupu ljudi okupljenih oko istog cilja ili iste ideje (Popović i Bjelica, 2013; Popović, Bjelica i Vasiljević, 2013; Popović i Bjelica, 2014). Samim tim, oni su, zajedno sa navijačima, predstavljali pripadnike određene nacije koju veže osjećaj nacionalnog ponosa koji zajednički njeguju (Bogdanov, 2011). Međutim, kako bi se stekla bolja osnova razumijevanja dobijenih podata u radu, neophodno je, na samom početku navesti operacionalne definicije nacije, sa čijim razumijevanjem je moguće preći na upoznavanje sa nacionalnim identitetom kroz tumačenje nacionalizma kao jednog od glavnih produkata nacionalnog identiteta u savremenom društvu.

Prema Smith-u (1991), koji je jedan od najistaknutijih autora u ovoj oblasti, nacija predstavlja grupu ljudi koja, prije svega posjeduje zajedničke i osobene elemente kulture, zatim ima jedinstven ekonomski sistem, jednako pravo na državljanstvo za sve članove, potom posjeduje osjećanje solidarnosti koje proizilazi iz zajedničkog iskustva, kao i to da njeni članovi zauzimaju zajedničku teritoriju. Sa druge strane, Anderson (1991) podrazumijeva da je nacija „zamišljena zajednica“, najviše iz razloga što, čak i najmanji narod nikada neće upoznati većinu ostalih članova, niti čuti za njih dok će u njihovim mislima postojati veoma prisna međusobna veza. Takođe, Hroch (1996) ističe da nacija predstavlja integrisanu društvenu grupu, ne na osnovu jednog, već na osnovu nekoliko objektivnih odnosa, kao što su, prije svega ekonomski, politički, jezički, kulturni, vjerski, geografski, istorijski itd. dok se njihov subjektivni odraz ogleda u kolektivnoj svijesti. I ostali autori koji su se bavili ovom problematikom su dolazili do sličnih zaključaka, tako Kellas (1998) ističe da nacija predstavlja grupu ljudi koji osjećaju da su međusobno povezani istorijskim dešavanjima, kulturnim obilježjima te da imaju zajedničko etničko porijeklo itd. Daljom analizom utvrđeno je da autori dolaze do različitih tumačenja nacije (Bogdanov, 2011), ali svaki od njih dolazi do istog osjećanja tj. da se nacija sastoji od članova koji dijele iste zajedničke karakteristike kao što su pripadnost zajednici, osjećanje bratstva koje proističe iz zajedničkih iskustava (npr. dijeljenja zajedničke teritorije i sl.), iako nisu nikada upoznali jedni druge. Sa razumijevanjem pojma nacije moguće je preći na upoznavanje sa nacionalnim identitetom kroz tumačenje nacionalizma kao jednog od glavnih produkata nacionalnog identiteta u savre-

menom društvu. Autori ove studije su pokušali da utvrde glavne pravce u proučavanju nacionalizma kao jednog, kako je već rečeno, od glavnih produkata nacionalnog identiteta u savremenom društvu. Proučavanje nacionalizma je prožeto korišćenjem različitih termina da se opiše sličan ili identičan koncept. Kellas (1998) je podijelio studije koje su proučavale nacionalizam na dva glavna pravca, prije svega na instiktivne i na kontekstualne, dok ih Cronin (1999) svrstava u primordijalizam, etatizam, politički mitologizam i modernizam. Sa druge strane, Smith (2001) ih dijeli u perenijalizam, primordijalizam, etnosimbolizam i modernizam. Svaki od navedenih pravaca može biti široko kategorisan, a savremeni autori se slažu da postoje etnički i modernistički pravac u proučavanju nacionalizma (Kelly, 2007). Razlike koje se pojavljuju između ova dva pravca se temelje na pogledima koji se razlikuju u odnosu na „dan postanka“ nacija. Etnički nacionalisti vjeruju da su nacije postojale i prije posljednjih decenija XVIII vijeka dok moderni nacionalisti prepoznaju nacije kao tvorevinu XVIII i XIX vijeka (Hastings, 1997) i stvaranja modernig država na Berlinskom Kongresu.

Prema Popoviću i Bjelici (2013, 2014), nije pogrešno tvrditi da je sport veoma dobro pozicioniran kada je razvoj nacionalnog identiteta i nacionalnog ponosa u pitanju, a najviše iz razloga što postoje čvrsti dokazi u naučnoj literaturi da uspjeh nacionalnih sportskih timova, ali i organizacije velikih sportskih događaja, kao što su svjetska i kontinentalna takmičenja, mogu doprinijeti povećanju samopoštovanja i nacionalnog ponosa (Dauncey, & Hare, 1999; Gavin, 2007; Karkatsoulis, Michalopoulos, & Moustakatou, 2005). Sa druge strane, veoma je bitno naglasiti da je pogrešno zaključiti da bi svi članovi određenog društva trebalo da eksploatišu sport kao sredstvo za izgradnju svog nacionalnog identiteta, kao i da bi svi članovi određenog društva trebalo da se osjećaju ponosno u situacijama kada njihovi nacionalni timovi postižu značajne sportske uspjehe. Dakle, više je nego jasno da je sport, vjerovatno samo jedan od brojnih faktora koji može da utiče na nacionalni identitet ali i, kao takvoga izuzetno ga je značajno adekvatno istražiti.

Stoga se cilj ove studije odnosi na provjeravanje i analiziranje stavova sportskih navijača koji sistematično prate svoje nacionalne timove prema nacionalnom identitetu, najviše iz razloga što su autori pretpostavili da oni variraju u odnosu na uzrast, te da ispitanici koji starije uzrasne dobi imaju pozitivnije stavove prema nacionalnom identitetu.

METOD

Populaciju u ovoj studiji su činili punoljetni građani koji su, u vrijeme anketiranja, imali prebivalište na teritoriji Crne Gore, dok je uzorak ispitanika organizovan putem kombinovanja ili raslojavanja, tako da su obrađena različita svojstva navedene populacije i različiti prostori na kojima je ona egzistirala. Takođe je vrijedno istaći da su svi ispitanici prepoznali sebe kao sportske navijače, što je bio uslov da budu uključeni u analizu. Anketa je sprovedena tokom 2013. godine a upitnici su distribuirani u tri grada koji su se nalazili u različitim regijama Crne Gore, prije svega u Baru i Kotoru koji se nalaze u južnoj regiji, zatim u Podgorici kao glavnom gradu, Nikšiću koji se nalazi u srednjoj regiji, kao i u Bijelom polju i Mojkovcu koji se nalaze u sjevernoj regiji, dok su se ispitanici koji su bili anketirani putem interneta i telefonskog razgovora

nalazili i na drugim lokacijama u Crnoj Gori. Ukupno je prikupljeno 700 upitnika, ali je 31 upitnik bio isključen iz analize, budući da nisu bili adekvatno popunjeni, tako da je u istraživanju učestvovalo, ukupno 699 ispitanika koji su bili podijeljeni, za potrebe ove studije, na sljedeće subuzorke, prije svega na one koji imaju manje od 20 godina (n=97), zatim na one koji imaju 20 -30 godina (n=71), one koji imaju 30-40 godina (n=108), 40 – 50 godina (n=130), 50 – 60 godina (n=98) i one koji imaju 60 godina i više (n=165).

Instrument istraživanja je predstavljao standardizovani upitnik koji je bio prilagođen prema Bogdanovu (2011), a uzorak promjenljivih, za potrebe ove studije, je sačinjavao sistem od 19 sudova (tvrđnji) koje su ispitanici ocjenjivali prema sedmo-stepenoj Likertovoj skali vrijednosti. Popunjavanje upitnika nije trajalo, u prosjeku duže od 10 minuta a ispitanici su u anketi učestvovali na dobrovoljnoj osnovi. Važno je naglasiti da je anketa bila anonimna i da su svi odgovori bili strogo povjerljivi. Vjredno je napomenuti i da su ispitanici, i pored svega navedenog imali mogućnost da u svakom momentu opozovu svoje učešće u anketi, ali se niko od njih nije na tako nešto odlučio.

Empirijski podaci su analizirani putem statističkog paketa za društvene nauke (SPSS 20.0), a kao prvi korak, bila je primijenjena deskriptivna statistika kojom su izračunati aritmetička sredina i standardna devijacija. Budući da su se promjenljive u ovoj studiji nalazile na naparametrijskim skalama, radi detaljnijih analiza koje su slijedile, bilo je neophodno da se one, primjenom Blomovog postupka, transformišu u skale višeg reda. Zatim su primjenom Two-sample Hotelling's T-Square testa utvrđene razlike u stavovima ispitanika prema nacionalnom identitetu u odnosu na uzrast ispitanika.

REZULTATI

U prvoj tabeli su prikazane aritmetička sredina i standardna devijacija kada su stavovi ispitanika prema nacionalnom identitetu u pitanju, i to za svaki od analiziranih subuzoraka koji su se odnosili na uzrast ispitanika.

Tabela 1. Deskriptivni statistici stavova ispitanika prema nacionalnom identitetu u odnosu na uzrast ispitanika

	Mean	SD
manje od 20 godina	4.42	1.17
20 -30 godina	4.39	1.44
30 – 40 godina	4.44	1.46
40 – 50 godina	4.49	1.48
50 – 60 godina	4.45	1.39
60 godina i više	4.72	1.10

Legenda: Mean – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Analizom empirijskih podataka (Tabela 2.) je utvrđeno da se značajne razlike u stavovima prema nacionalnom identitetu između subuzoraka pojavljuju kod ispitanika koji su stariji od 60 godina ($M \pm SD = 4.72 \pm 1.10$) i svih ostalih ispitivanih grupa, osim

onih čiji je uzrast bio svrstan u grupu 40-50 godina ($M \pm SD = 4.49 \pm 1.48$). Sa druge strane, značajne razlike su, takođe utvrđene između ispitanika starih 50-60 godina ($M \pm SD = 4.45 \pm 1.39$) i onih koji su scrstali sebe u kategoriju 20-30 godina starosti ($M \pm SD = 4.39 \pm 1.44$) i onih mlađih od 20 godina ($M \pm SD = 4.42 \pm 1.17$).

Tabela 2. Razlike u stavovima ispitanika prema nacionalnom identitetu u odnosu na uzrast ispitanika na nivou značajnosti (*p*)

	20 -30	30 -40	40 -50	50 -60	više od 60
manje od 20	0.390	0.360	0.101	0.000	0.000
20 -30		0.742	0.281	0.006	0.001
30 - 40			0.664	0.071	0.012
40 - 50				0.160	0.677
50 - 60					0.024

Stoga se može konstatovati da su potvrđena očekivanja autora ove studije, te je pretpostavljeno da je izraženija pripadnost naciji kod sportskih navijača koji su stariji a, samim time imaju i pozitivnije stavove prema nacionalnom identitetu.

DISKUSIJA

Karakteristike prethodnih istraživanja koje se odnose na povezanost sporta i nacionalnog identiteta su, uglavnom ne-empirijskog karaktera (citirano u Popović i Bjelica, 2013, 2014), a ovaj odnos je u većini slučajeva istraživao iz antropoloških i psiholoških perspektiva (Bairner, 2001; Giulianotti, 2000; MacAloon, 2006). Veliki broj studija, kao što je, prije svih “Fever Pitch” ali, i niz drugih, naglašavaju jaku vezu između sporta i kolektivnog identiteta (Hornby, 1992). Međutim, malo njih je posmatralo ovaj odnos iz perspektive sportskih nauka, najviše iz razloga što potencijalni autori iz ove oblasti nisu bili posebno zainteresovani za izučavanje navedenog odnosa. Stoga je, prema Heere-u i James-u (2007), povezanost sportskih timova i društvenih grupa koje ih okružuju još uvijek nedovoljno istražena. Najviše iz tog razloga, autori ove studije su se odlučili da se bave ovom problematikom kako bi uspjeli da iskoriste nevjerovatan resurs koji se ogleda u uspjesima nacionalnih sportskih timova u Crnoj Gori, kao vrlo značajnu determinantu koja može značajno pozivno uticati na stavove sportskih navijača prema nacionalnom identitetu, posebno mlađim generacijama koje su iskazali slabiju identifikaciju sa svojom nacijom.

Dakle, značajno je da se sportskim navijačima iz mlađih uzrasnih kategorija, kroz različite obrazovne jursevem omogući suštinsko upoznavanje sa nacijom kao grupom ljudi koja, prije svega posjeduje zajedničke i osobene elemente kulture, zatim ima jedinstven ekonomski sistem, jednako pravo na državljanstvo za sve članove, potom posjeduje osjećanje solidarnosti koje proizilazi iz zajedničkog iskustva, kao i to njeni članovi zauzimaju zajedničku teritoriju, kako je vidi jedan od najistaknutijih autora u ovoj oblasti (Smith, 1991), te prihvati naciju kao integrisanu društvenu grupu, ne na osnovu jednog, već na osnovu nekoliko objektivnih odnosa, kao što su, prije svega ekonomski, politički, jezički, kulturni, vjerski, geografski, istorijski itd. dok se njihov

subjektivni odraz ogleđa u kolektivnoj svijesti (Hroch, 1996). U korist svega navedenog idu i zaključci Kellas-a (1998) koji ističe da nacija predstavlja grupu ljudi koji osjećaju da su međusobno povezani istorijskim dešavanjima, kulturnim obilježjima te da imaju zajedničko etničko porijeklo i sličnim kontekstima. Na taj način bi njihovi stavovi trebalo da budu pozitivniji, te da se sa razumijevanjem pojma nacije omogući prelazak na upoznavanje sa nacionalnim identitetom kroz tumačenje nacionalizma kao jednog od glavnih produkata nacionalnog identiteta u savremenom društvu (Popović i Bjelica, 2013, 2014).

ZAKLJUČAK

Dakle, iako sport nije jedini faktor koji utiče na nacionalni identitet, dobijeni rezultati navede na je neophodno obratiti posebnu pažnju na malže kategorije sportskih najjača. Snažnim uticajem globalnih svjetskih tokova, pretpostavlja se da su mlaži navijači počeli da gube svoje nacionalne vrijednosti, a da bi takav trend trebalo zaustaviti organizacijom edukativnih kurseva koji bi značajno mogli doprinijeti povećanju samopoštovanja i nacionalnog ponosa. Međutim, ovakve pretpostavke ne smiju biti apsolutno prihvaćene i moraju biti utvrđene detaljnijim analizama koje će uslijediti.

REFERENCE

- Anderson, B. (1991). *Imagined Communities*. London: Verso.
- Bairner, A. (2001). *Sport, nationalism and globalization: European and North American perspectives*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Popović, S., Bjelica, D. & Vasiljević, I. (2013). Attitudes of sports fans in Montenegro toward national identity among the type of settlement where they live. In Book of Abstract of the International Scientific Conference "Effects of physical activity application to anthropological status with children, youth and adults" (175), Belgrade: Faculty of Sport and Physical Education.
- Popović, S., & Bjelica, D. (2014). Do Significant Achievements of National Football Team Can Strengthen National Identity in Montenegro? *Montenegrin Journal of Sports Science and Medicine*, 3(1), 31-33.
- Bogdanov, D. (2011). Influence of National Sport Team Identity on National Identity. Unpublished Doctoral Dissertation. Tallahassee, FL: The Florida State University.
- Cronin, M. (1999). *Sport and Nationalism in Ireland, Gaelic Games. Soccer and Irish Identity Since 1884*. Dublin: Four Courts.
- Dauncey, H., & Hare, G. (1999). *France and the 1998 World Cup: The national impact of a world sporting event*. London: Frank Caas.
- Gavin, M. H. (2007). *Narrating tragedy: from Kennedy to Katrina, from sports to national identities*. Unpublished Doctoral Dissertation. College Park, MD: University of Maryland.
- Giulianotti, R. (2000). Built by two Varelas: The rise and fall of football culture and national identity in Uruguay. In G. Finn & R. Giulianotti (Eds.) *Football culture: Local contests and global visions* (pp. 134-154). London: Frank Cass.

Hastings, A. (1997). *The Construction of Nationhood. Ethnicity, Religion and Nationalism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Heere, B. & James, J.D. (2007). Sports teams and their communities: Examining the influence of external group identities on team identity. *Journal of Sport Management*, 21(3), 319-337.

Hornby, N. (1992). *Fever pitch*. New York: Riverhead Books.

Hroch, M. (1996). From national movement to the fully-formed nation: The nation-building process in Europe. In G. Balakrishnan (Ed.), *Mapping the nation* (pp. 78-97). London: Verso.

Karkatsoulis, P., Michalopoulos, N., & Moustakatou, V. (2005). The national identity as a motivational factor for better performance in the public sector: The case of the volunteers of the Athens 2004 Olympic Games. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 54(7), 579-594.

Kellas, J. (1998). *The politics of nationalism and ethnicity*. London: Macmillan.

Kelly, J. (2007). *Flowers of Scotland? A Sociological Analysis of National Identities, Rugby Union and Association Football in Scotland*. Unpublished Doctoral Dissertation. Leicestershire: Loughborough University.

MacAloon, J.J. (2006). The theory of spectacle: Reviewing Olympic ethnography. In A. Tomlinson & C. Young (Eds.), *National identity and global sports events: Culture, politics, and spectacle in the Olympics and the football World Cup* (pp. 15-39). New York: State University of New York Press.

Popović, S. i Bjelica, D. (2013). Odnos sporta i nacionalnog identiteta u Crnoj Gori. *Sport Mont*, 37-39, 61-66.

Smith, A.D. (1991). *National Identity*. London: Penguin.

ATTITUDES OF SPORTS FANS IN MONTENEGRO TOWARD NATIONAL IDENTITY AMONG THEIR AGES

Introduction: It is widely known that sport and national identity have been strongly connected through entire history. An individual sportsmen or a national sport team may represent a certain group of people united around a single goal or the same ideas (Popovic & Bjelica, 2013). Hence, they, accompanied with the sports fans, represent an entire nation and foster a sense of national pride amongst members of a given nation (Bogdanov, 2011). Consequently, this research was aimed at gaining relevant knowledge about the attitudes of sports fans that constantly attend the matches of national team toward national identity, mostly due to the reason the authors of this research believed that it could vary according to their ages. Methods: The sample included 669 respondents who have been divided into six subgroups: younger than 20 years old (n=326), 20-30 years old (n=203), 30-40 years old (n=46), 40-50 years old (n=30), 50-60 years old (n=42) as well as sports fans who were older than 60 years old (n=22). The sample of variables consisted of 19 items, and the subjects were evaluated it by a seven-point Likert scale. Regarding the statistical analysis, descriptive statistics

and Two-sample Hotelling's T-Square test were employed. Results: Based on the results it was concluded that significant differences occurred between sport fans who are older than 60 year old ($M \pm SD = 4.72 \pm 1.10$) and all other groups, except those who are 40-50 years old ($M \pm SD = 4.49 \pm 1.48$). On the other hand, the significant differences were also occurred between sport fans who are 50-60 year old ($M \pm SD = 4.45 \pm 1.39$) and those who are 20-30 years old ($M \pm SD = 4.39 \pm 1.44$) and those who are younger than 20 years old ($M \pm SD = 4.42 \pm 1.17$). Discussion: It is the fact, judging from some evidence from the previous literature, that sport is well positioned when we talk about the development of national identity (cited in Popovic and Bjelica, 2013). Consequently, the achievements of national sports teams and organization of major sports events can increase it, while this study recognized stronger affiliation of the subjects who are older to its nation. Although sport is not only one factor that can influence national identity, according to the results of this study the tendency of national strategies must be much more focused on strengthening self-esteem and national pride of young population. References: Popović S, Bjelica D (2013). Sport Mont, 37-39, 61-66. Bogdanov D (2011). Influence of National Sport Team Identity on National Identity. Unpublished Doctoral Dissertation. Tallahassee, FL: The Florida State University.

Sa press konferencije Crnogorske sportske akademije